

БИБЛИОТЕКА НА Б. З. БАНКА

ЮБИЛЕЕНЪ БРОЙ

Година 5.

София, юний—юлий 1933 год.

Книга 7—8 (47—48)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: П. МЪРМЕВЪ

Редакция и администрация: ул. „Солунъ“ № 54, телеф. 19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 15 лв.

Д. Д. Д.

ОТМЪВНАТА БИБЛИОТЕКА

Революционнитѣ действия въ Разложко презъ 1903 год.

(Спомени)

Бѣхъ студентъ въ Софийския университетъ. Македонскитѣ студенти имаха студентско македонско дружество, въ което често се събирахме на заседания и следехме съ интересъ положението на роба и сѣдбата на Родината ни. Четеха се реферати, ставаха разисквания и всичко това будѣше голѣмъ интересъ у младата ни и отзивчива душа.

Борбата между роба и турската властъ отъ день на день се засилваше. Мълвѣше се отъ уста на уста, че скоро ще има общо въстание. У менъ се появи желание да замина и взема участие въ борбата. Решено и свършено. Напуснахъ занятията въ университета, срещнахъ се нѣколко пѣти съ Христо Матовъ и др. и трѣскаво започнахме да организираме новата чета за Разложко съ войвода Симеонъ Молеровъ, родомъ отъ Банско, фелдшеръ. Следъ нѣколко дневно тичане, ние бѣхме готови и чакахме деньтъ за трѣгване. Това бѣ въ началото на м. мартъ 1903 г., ранна мартинска сутринъ. Времето бѣ хубаво. Ние потеглихме за Самоковъ. Нѣкои пѣши, други съ кола. Въ Самоковъ престояхме само единъ день. На другия день потеглихме по *Бялия Искъръ* за Димиръ Капия, дето два дни се упражнявахме въ стрелба, хвърляне на бомби и пр., а на третия день потеглихме и вечерта стигнахме Димиръ Капия, минахме турско-българската граница къмъ Разложко въ землището на с. Бѣлица. Спрѣхме се при „Семково“, една дивна, хубава мѣстность сега вече *курортъ*.

Тукъ войводата опита нашата решителность и подготовка за бой съ неприятеля, като ни обади, че наблизо тукъ ужъ има турска потеря. Цѣли три часа ни измчва по хълмоветѣ, по долините, за да види доколко сме издържливи.

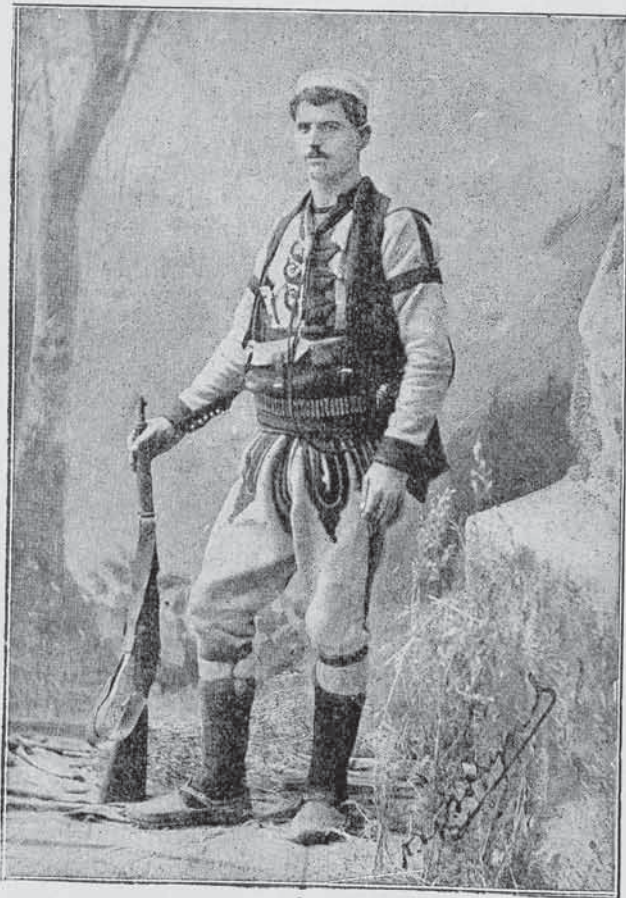
Вечерта потеглихме за Пирина. При лунно освѣтление минахме хубавата Разложка котловина и предъ зори стигнахме въ Банско. Още сжщия день почнаха да дохождатъ селяни. Всички сърдечно се поздравлявахме и цѣлувахме. Мила, сърдечна картина, пълна задухшеностъ, пълненъ идеализъмъ. Всичко това ни дава импулсъ за работа. Съединихме се съ мѣстната чета. Околийското и градско ржководно тѣла сжщо се явиха и разменихме мисли върху бѣдащата ни работа.

Въпросътъ за подигане общо въстание бѣ вече решенъ, но датата не се съобщаваше, а се говореше, че трѣбва всѣки мигъ да сме готови. Времето отъ началото на мартъ до 14. септемврий прекарахме въ усиленна агитация по селата, организиране на бойнитѣ сили, пренасяне на оржжия, обучение въ употребата на оржжието и бомбитѣ.

Понеже Разложко бѣ най-важния каналъ за цѣлия сѣрски революционенъ окржгъ, то четата пѣкъ и населението, бѣха заети съ превеждане на

чети, съ превози на оржжие, пренасяне на организационната кореспонденция и пр.

Често пѣти цѣлата чета отиваше да ржководи преноса на оржжие. Събирахме отъ селата по 100—120 души и отивахме въ Рилския мона-

Петъръ Юрковъ, Тиквешки войвода.

стирѣ или други удобни пунктове, взимахме оржжие и се връщяхме въ Пирина, отдето се препращаше за другитѣ райони — въ *Мелничко, Неврокопско, Сърско*.

Отъ день на день все повече се приближавахме до *Илинденъ*. За Сѣрско бѣ опредѣлено да ставатъ четнически действия, атентати, нападения на турски войски и пр. Това подържаше още Гоце Дѣлчевъ въ обиколката му изъ този край. На това мнение бѣха и почти всички мѣстни ржководители.

За изработване плана на действията бѣ свиканъ Окржжния конгресъ. Той се състоя въ на-

чалото на м. септемврий — въ Пирина, въ мѣстността „Белемето“. Конгресътъ се председателствуваше отъ Димитъръ Стефановъ. Имаше делегати отъ всички околии на окръга. Отъ Разлога за делегати се изпратиха Д. Лазаровъ и Сим. Молеровъ, придружени отъ Милушъ и Александъръ Колчегови, Борисъ Галевъ и др. Делегати бѣха още дѣдо Илия Кърчовалията, Яни Сандански, Александъръ Радославовъ и др. Въ конгреса се взеха следнитѣ решения: 1. революционнитѣ действия да почнатъ отъ южната частъ на окръга — Димиръ Хисаръ. Опредѣли се да се направи атентатъ на моста на р. Струма. 2. На всѣкъде да се прекъснатъ телеграфнитѣ съобщения. 3. Постепенно четитѣ въ задружни действия да влизатъ въ сражения съ турската войска и др. Следъ завръщането на делегатитѣ, свика се околийски конгресъ въ Банско. Имаше делегати отъ Банско, Разлогъ (Мехомия), Бачево, Годлево, Добринище, Бѣлица, Якоруда, Баня, Елешница, Горна и Долна Драглища. Делегати бѣха следнитѣ

Очарователни изгледи изъ Пиринъ планина.

лица: отъ Банско — Д. Лазаровъ (председателъ на конгреса), Симеонъ Молеровъ, Кочо Молеровъ, Иванъ Вапцаревъ, Борисъ Голевъ, К. Колчеговъ; отъ Мехомия: Владиславъ Каназиревъ, Петъръ Личиновъ, Иванъ Юруковъ, Владимиръ Каназиревъ и др.; отъ Бачево — Коста Атанасовъ; отъ Годлево — Симеонъ п. Костадиновъ, Лазаръ Томовъ и Петъръ Георгиевъ, отъ Баня — Иванъ Груевъ и Никола Куриертъ; отъ Елешница — Иванъ Чочевъ, отъ Добринище — Иванъ Четникътъ, Коце Бозовъ и отъ Долна Драглища — Никола п. Ивановъ.

Въ конгреса се взеха следнитѣ решения: 1. въстанието да почне на 14. септемврий (Кръстовденъ). Всички сили да действуватъ отъ Пирина и Рила. Предварително вжтре въ Мехомия да влѣзатъ четници и да действуватъ съ бомби и динамитъ съ цѣлъ да се превземе града. 2. Прекъсване на съобщенията, запазване на проходите и нападения на турски войскови отдѣления и гарнизони. За горско началство бѣха избрани: Димитъръ Лазаровъ, Кочо Молеровъ и Майоръ Шипковъ. 3. Избраха се и войводи за всички селища споредъ броя на вжорженитѣ сили. Конгресътъ се закры и всички заминаха за мѣстата си съ нареждане за усилен организаторска дейность.

Сражението на четитѣ въ Пиринъ, Мѣлничко,

Неврокопско, Серско бѣха почнали усилено и бѣжанци и ранени четници, почнаха да пристигатъ въ Разложко преди въстанието. Това се отрази лошо върху духа на разложкото население.

Въстаническитѣ действия почнаха на 14. септемврий. До тая дата бѣха пристигнали генералъ Иванъ Цончевъ и полк. Янковъ съ 400 четници, разпредѣлени въ отдѣлни чети подъ ръководството на офинери. Тукъ бѣха: Димитъръ Зографовъ, Димитъръ Д. Думбалаковъ, Никола Лефтеровъ, Христо Танушевъ и др.

Генералъ Цончевъ влезе въ разбирателство съ Горското началство и даде подкрепата си, но изказа мнение да се измѣни плана.

Щабътъ се премѣсти отъ Пирина въ Рила надъ с. Годлево въ мѣстността „Св. Богородаца“ и нареди: 1. Влезнитѣ въ гр. Разлогъ (Мехомия) Владимиръ Каназиревъ, Владиславъ Каназиревъ, Петъръ Личиновъ, Иванъ Юруковъ, Георги Кондевъ съ отбрани юначни момчета, да действуватъ вжтре въ града при даденъ сигналъ. 2. За Бачево заминаха Коста Атанасовъ съ мѣстни четници, за да бомбардиратъ джамията. Първитѣ и вторитѣ заминали отдѣления ще се подпомагатъ отъ мѣстни и дошли четници. 3. Сигналътъ за действия ще се даде съ бомбенъ атентатъ отъ група четници подъ началството на Димитъръ Зографовъ и Димитъръ Ботковъ. 4. Лазаръ Томовъ и Симеонъ п. Костадиновъ да отидатъ съ 10 момчета и разкъсатъ между Баня и Разлогъ (Мехомия) телеграфа.

Изпълни се: На 14 септемврий Димитъръ Ботковъ и Димитъръ Зографовъ неможаха да влѣзатъ вжтре, а хвърлиха бомби въ края на града. Вжтре въ града презъ деня на 14. септемврий се почна страшна сечъ. Въ „Крапата“ — махала четницитѣ се сражаваха ожесточено. Войската и башибозукътъ горѣха и убиваха безпощадно. Тукъ геройски загинаха братя Исидорови. Сщевременно започна боя и въ „Дългата-махала“, дето падна геройски Иванъ Юруковъ, Братя Ил. Кулини, а раненъ бѣ Георги Кондевъ. Турцитѣ удариха на сечъ и опожариха 95 къщи и толкова плѣвни. Убити и изклани въ града бѣха около 45 души мъже, жени и деца.

Въ с. Бачево Коста Атанасовъ влѣзе и при

поставянето динамита въ джамията бѣ тежкораненъ и въ дветѣ рѣцѣ. Войската и башибозукътъ изгорѣха 4 къщи, ограбиха всичко и избиха 10 души селяни мжже, жени и деца. Сражението около Бачево продължи и на 15 т. м.

Лазаръ Томовъ и Симеонъ П. Костадиновъ между с. Баня и Разлогъ разкъсаха телеграфската жица и я хвърлиха въ рѣката Изтокъ.

На 16. с. м. турската войска и башибозукътъ нападнаха селата, ограбиха ги и, за да се спаси, населението бѣ принудено да избѣга въ гората и после въ България.

българската махала, черквата и училището. Въ тоя бой паднаха нѣколко четника, между които Стоянъ отъ Троянъ, а отъ турцитѣ паднаха много войници и башибозукъ. Всички селяни избѣгаха въ България. Останалитѣ въ селото старци, болни, сакати и пр. всички на брой 120 души били избити и изклани отъ войската и башибозука.

Четитѣ трѣбваше да придружатъ бежанцитѣ, понеже войска имаше по постовѣтѣ. Води се ожесточенъ бой на 18 и 19 септемврий между четитѣ и войската при Семково. Четитѣ разбиха поста и отвориха пѣтъ на бежанцитѣ за България.

Сборнитѣ чети на генералъ Иванъ Цончевъ съ чуждестранни кореспонденти въ Пирина даватъ клетва при знамето на революцията.

На 17. с. м. като отговоръ на турскитѣ золуми се реши да се нападне войската въ с. Бѣлица и превземе селото. Въ мѣстността „Св. Богородица“ остана Радионъ Тодевъ съ четата и Владимиръ Каназиревъ съ другаритѣ си, изтеглили се следъ страшна и упорита борба въ градъ Разлогъ.

На 18. септемврий съединенитѣ мѣстни чети и онѣзи подъ водителството на полковникъ Янковъ потеглиха за с. Бѣлица. Тѣ бѣха открити отъ движещата се войска, затова още презъ деня се започнаха нападенията върху турскитѣ постове около Бѣлица, а следъ това се нападна и самото село.

Четитѣ навлѣзоха въ селото, запалиха турската махала и превзеха кулата. При нападението на Бѣлица взеха участие и руситѣ Орловецъ кореспондентъ на „С. П. Вѣдомости“ и Пърживалски на — „Славянски югъ“, които бѣха възхитени отъ героизма на четитѣ, като това изразиха въ редъ статии въ казанитѣ вестници.

Новопридошли турски войски нападнаха селото, влезнаха вжтре. Тукъ се почна борба между четници и турска войска, която опожари

На 20. с. м. една часть отъ четитѣ, начело съ Хр. Чернопѣвъ нападнаха Куру-дере. На 22. септемврий четата на Радонъ Тодевъ надъ мѣстността „Св. Богородица“ въ Годлевския балканъ бѣ нападната отъ всички страни. Следъ 5 часа бой, атакувани отъ всички страни, Радонъ Тодевъ съ 20 момчета пада геройски убитъ отъ турскитѣ войски и башибозукъ. Тукъ стана най-страшния и упоритъ бой. Това е лобното мѣсто на 25 млади герои, паднали за свободата на Македония. На 24. септемврий Дим. Лазаровъ съ 120 момчета наново се върна въ Разлога, за да продължи борбата. Следъ като мина Разложката котловина, при мѣстността „Сухо-долъ“ (Каменъ долъ) при почивката, бива нападнатъ отъ многобройна войска. Завърза се сражение, което продължи отъ сутринята до вечерята.

Хиляди бежанци избѣгаха въ България, които въ послѣдствия бѣха амнистирани и се върнаха отново, като продължиха борбата до 1912 г., когато Разлога се освободи отъ турското иго и сега живѣе свободенъ животъ.